

Universitätsbibliothek Wuppertal

**Q. Horatii || Flacci Sermo-||nvm, sev Satyra-||rvm, sev
Eclogarvm libri || duo: Epistolarum li-||bri totidem.**

Horatius Flaccus, Quintus

Francofurti ad Moenum, 1577

3.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-306](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-306)

A didior: multa anchusa, vt rubicundior, quàm re vera esset, videretur: calceis autem vtentem, altis, vt maior, quàm nata esset: dic mihi, inquã, vxor, &c. me igitur hoc dicere puta, inquit Ischomachus, ô vxor, neque cerusiam, neque anchusam mihi tuo colore esse iucundior. eodem pertinent illa Propert. lib. 1. *Quid inuat ornato, &c. Naturãq; decus mercato perdere cultu? Nec sinere in propriis membra nitere bonis?* idem lib. 2. *Vt natura dedit sic omnis recta figura: Turpis Romano Belgicus ore color.*

HÆC VBI SUPPOSUIT] vtitur eodem verbo ad eandem rem Catullus, *Noli admirari, quare tibi famina nulla, Ruse, velu tenerã supposuisse femur.* sententia autem huius loci hæc est, Hæc vbi dextram corporis partem, seu dextrũ latus, meo lateri læuo supposuit, ita vt hæc mihi sit læua, ego ei dexter: mihi Illiã & Egeriã instar est. Quidam hinc significari putant Veneris modum omnium simplicissimum, ac facillimũ, vel Ouidij iudicio. sic enim ille lib. 3. de arte amandi, *Mille modi Veneris: simplex, minimiq; laboris. Cum iacet in dextrũ semisupina latus* sed, vt cum Ouidio congruat Horatius, legendum videtur, *dextrum corpus mihi læuo.* in Tornes. quidem læuo ascriptum reperi.

NEC VEREOR] quidam libri calamo exarati habent, *Nec metuo.* quod idem valet: & fortasse magis ad hunc locum quadrat.

RECVRRAT] fortasse aliquid de vxoris impudicitia vel per se suspicans, vel etiam ab aliquo domestico, aut vicino certior factus.

IANVA FRANGATUR, &c.] Ianua frangatur à viro redeunte, vel adulterum & vxorem vnã cum eo cõprehendere cupiente, vel eò quod sibi fores tardius aperiãtur, calcib. & faxis eas pullante. *Ianua*, primus est domus ingressus, dicta à Iano, cui omne principiũ dicatum est, vt scribit Seruius quodam loco commentar. in lib. 1. Æneid.

VEPALLIDA] sic restituiimus, auctoritatem veterum lib. Vatic. Iann. Faern. Tornes. & aliorũ omnium, quamuis ve pallida diuisim legatur, secuti. atque hanc scripturam agnoscunt Porphy. & Acron. Et certè sine librorum manu scriptorũ testimonio, ex ipsa orationis structura, atque ex verborum cursu facile erat hoc mendum tollere. nam totus hic sermo est, *ab illis verbis, vir rure recurrit, vsque ad hæc, egomet mi.* vepallidus autem idem ferè valet, quod malè, & miserè pallidus: vel aliquantum pallidus, nam ve, in compositione interdum auget, interdum minuit, vt in his, *vesanus, vecors, vegrandis.* quod proximum nome item emendauimus in oratione de leg. agrar. contra Rull. ad popul. Nam cum antea legeretur in omnibus exempl. vulg. *quem hominem vt grandi macie torridum, siue horridum, &c.* nos viris doctissimis probauimus coniecturam nostrã, quæ est, legendum esse *vegrande.* Pompeius Festus præterea nomine *vegrande*, ait significari vel male grande, vel parum grande. vide eundem in nomine *vesculi & vescus.*

CONSCIA] ancilla, vt fat. 7. lib. 2. *peccati conscia herilis.* animaduerte autem hoc loco esse pulcherrimã antithesim, mulier vepallida lecto desinat: ancilla culpæ herilis conscia, se miserã exclamet: hæc, nempe ancilla, cruribus metuat: illa autem, nempe vxor à viro suo deprehensa, doti. amittebant enim dotem maritæ in adulterio deprehensa. sed eas interficere viro ne deprehensas quidẽ, licebat iure ciuili: patri licebat.

DISCINCTA TUNICA] magna adulteri trepidatio, magnusque timor exprimitur, qui ita vrgeatur à viro, vt discincta tunica, & pede nudo fugere cogatur. Non solebant autem veteres in publicum discincti prodire. notum est illud, *Discincta vestris, discinctus animus.* Postremò milites, qui fugerant, aut, qui flagitium aliquod aliud militare admiserant, discincti sub iugo transire cogebantur.

NE NVMMI PER. AVT PYGA, &c.] id est, ne pecunia multer, neue, si soluendo non sum, pudicitia mihi eripiat, aut ne nateis meas percurrant raphanique, mugilesque, vt ait Catull. aut denique ne damner lege Iulia de adulteriis.

AVT PYGA] pyga, πυγή Græcum nomen est, quod nateis significat. nonnulli codices antiqui habent, *pyge*, Latinis literis scriptum. sic supra eadem Sat. *Depugis.*

FABIO VEL IVD. V.] etiam Fabio iudice obtinebo, miserum esse deprehendi: qui fortasse fuit aliquando deprehensus. quod autem ad loquendi genus attinet, sic loquitur Liuius, lib. 27. *Quem tum principem ciuitatis esse, vel Annibale iudice, victurus esset.* & Horat. Sat. 3. lib. 2. *Vincit enim, stultos ratio insanire nepotes.* & Saty. 3. lib. 1. *Nec vincet ratio, tantumdem vt peccet, idemq;.* &c. C. Matus ad Cicer. epist. lib. 2. *Id quidem me cupere, nisi & anteacta vita, & reliqua mea spes tacente me probat, dicendo vincere non postulo.*

SATYRA 3.

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos

Vt numquam inducant animum cantare, rogati:

Iniusi numquã desistat. Sardus habebat

Ille Tigellio hoc. Casar, qui cogere posset, F

Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non

Quicquã proficeret: si collibisset, ab ouo

Vsq; ad mala citaret, Io Bacche, modò summa

Voce, modò hac, resonat chordis quæ quatuor ima.

Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut, qui

Currebat, fugiẽs hostem: per sæpe velut si Iunonis

- A** *Iunonis sacra ferret. habebat saepe ducen-
tos,
Saepe decem seruos. modò reges, atque te-
trarchas,
Omnia magna loquens. modò, sit mihi
mensa tripes, &
Concha salis puri, & toga, quæ defende-
re frigus,
Quamuis crassa queat. decies cetera de-
disses
Huic parco, paucis contento: quinque
diebus
Nil erat in oculis: nocteis vigilabat ad
ipsum
Manè: diè totū stertebat. nil fuit umquā
Sic impar sibi. nunc aliquis dicat mihi,
quid tu?*
- B** *Nullane habes vitia? immò alia, & for-
tasse minima.
Maenius absentem Nouium cum carpe-
ret: heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an, ut ignotum,
dare nobis
Verba putas? egomet mi ignosco, Me-
nius inquit.
Stultus, & improbus hic amor est, dig-
nusq; notari.
Cum tua peruideas oculis mala lippus
inunctis,
Cur in amicorū vitis tam cernis acutū,
Quam aut aquila, aut serpens Epidau-
rius? at tibi contra*
- C** *Euenit, inquirant vitia ut tua rursus &
illi.
Iracundior est paullo, minus aptus acutis
Naribus horum hominum, rideri possit,
eò quòd
Rusticius tōso toga defluit: & malè laxus
In pede calceus haeret. at est bonus, ut me-
lior vir
Non alius quisquā: at tibi amicus: at in-
genium ingens (ipsum
Inculto latet hoc sub corpore denique te*
- Concute, numqua tibi vitiorum in seue-
rit olim
Natura, aut etiā cōsuetudo mala. nāque
Neglectis vrenda filix innascitur agris.
Illuc praeuertamur, amatorē quòd amicae
Turpia decipiunt cecum vitia: aut etiam
ipsa haec
Delectant: veluti Balbinum polypus
Agnæ.
Vellem in amicitia sic errarem: & isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At pater ut nati, sic nos debemus amici,
Si quod sit, vitium, nō fastidire. Strabonem
Appellat patrem pater: & pullum, malè
paruum
Si cui filius est: ut abortiuus fuit olim
Sisyphus hunc varum, distortis cruribus: E
illum
Balbutit scaurū, prauis fultū malè talis.
Parcius hic viuit? frugi dicatur. ineptus,
Et iactantior hic paullo est? concinnus
amicis
Postulat ut videatur. at est truculentior,
atque
Plus equo liber? simplex, fortisq; habea-
tur.
Caldior est? acris inter numeretur. opi-
nor,
Haec res & iungit, iunctos & seruat a-
micos.
At nos virtutes ipsas inuertimus: atque
Sincerum cupimus vas incrustare. pro-
bus quis F
Nobiscum viuit? multū est demissus ho-
mo. illi
Tardo, cognomen pinguis damus. hic fu-
git omneis
Insidias, nulliq; malo latus obdit apertū?
(Cum genus hoc inter vitæ versetur, ubi
acris
Inuidia, atque vigent ubi crimina) pro
bene sano,
Ac nō incauto, fictū, astutumq; vocamus.*

- 30
- A** *Simplicior quis at est? (qualem me sæpè libenter
Obtulerim tibi, Macenas) ut fortè legentem
Aut tacitum appellet, quouis sermone molestus?
Communi sensu planè caret, inquam. eheu,
Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitis nemo sine nascitur. optimus ille est,
Qui minimis urgetur. amicus dulcis, ut equum est,
Cum mea compenset vitis bona, pluribus hisce,*
- B** *(Si modò plura mihi bona sunt) inclinet, amari
Si volet. hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat, ignoscat verrucis illius. equum est,
Peccatis veniã poscentè, reddere rursus.
Denique, quatinus excidi penitus vitium iræ,
Cetera item nequeunt stultis harentia: cur non
Ponderibus, modulisq; suis ratio utitur? ac, res
Ut quæque est, ita supplicis delicta coer-
cet?*
- C** *Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus,
Semefos pisceis, tepidumque ligurrierit, ius,
In cruce suffigat: Labeone insaniore, inter
Sanos dicatur. quãto hoc furiosius, atque
Maius peccatum est? paullum deliquit amicus:
Quod nisi concedas, habere insuavis, acerbus,*
- Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor dæris:
Qui, nisi cum tristes misero venere kalenda,
Mercedem, aut nummos undeunde extricat: amaras,
Porrecto iugulo, historias, captiuus ut, audit.
Comminxit lectum potus: mensæve cattillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut, positum antè mea quia pullum in parte catini,
Sustulit esuriens: minus hoc iucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, si furtum fecerit? aut si
Prodiderit commissa fide? sponsumve negavit?
Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Cum ventum ad verum est: sensus, moresq; repugnant,
Atque ipsa utilitas. iusti propè mater, & equi.
Cum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum, & turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Vnguibus, & pugnis, dein fustibus, atque ita porrò (usus:
Pugnabant armis, quæ post fabricauerat Donec verba, quibus voces, sensusque no-
tarent, bello,
Nominaque inuenere. dehinc absistere bello,
Oppida ceperunt munire, & ponere leges,
Nequis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus taterima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi:
Quos*

A Quos Venerem incertam rapienteis more ferarum,
Viribus editior cadebat, ut in grege taurus.
Iura inuenta metu iniusti fateare necefse est,
Tēpora si, fastosq; velis euoluere mundi.
Nec natura potest iusto secernere iniquum,
Diuidit ut bona diuersis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet, idemque,
Qui teneros cauleis alieni fregerit horti:
Et qui nocturnus diuūm sacra legerit. asit

B Regula, peccatis quae pœnas irroget aequas:
Nescutica dignum, horribili scētere flagello.
Nam, ut ferula cædas meritum maiora subire
Verbera, non vereor: cūm dicas esse patris res
Furta latrocinii: & magnis parua minoris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. si diues, qui sapiens est,
Et sutor bonus, & solus formosus, & est rex:

C Cur optas, quod habes? non nosti, quid patet, inquit,
Chrysippus dicat: sapiens crepidas sibi nunquam,
Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. quò?
Ut, quamuis tacet Hermogenes: cantor tamen, atque
Optimus est modulator: ut Alfenus uaffer, omni
Abiecto instrumento artis, clausaque taberna,

Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnibus

Est opifex solus: sic rex. uellūt tibi barbā
Lasciui pueri: quos tu nisi fuste coerces,
Urgeris turba circū te stante: miserque
Rumperis: & latras magnorum maxime regum.

Ne longum faciam: dum tu quadrante lauatum

Rex ibis: neque te quisquam stipator, ineptum

Præter Crispinum, sectabitur: & mihi dulces

Ignoscēt, si quid peccauiero stultus, amici:
Inq; vicem illorū patiar delicta libenter:
Priuatusq; magis uinam te rege beatus.

SARDVS HABEBAT ILLE TIG.] Hermogenes, de quo superiore saty.

CÆSAR, QUI COGERE P. & C.] Cæsar, qui cogendi potestatem haberet, si eum oraret per amicitiam Iulij Cæsaris patris, & suam, ab eo non impetraret, ut caneret.

PATRIS] auunculi sui natura: patris iure ciuili, id est, adoptione.

AB OVO VSQVE AD MALA] prouerbiū est, quod ualet, à prima mensa ad secundam. M. Tull. lib. 9. epist. ad Varron. *Integram famem ad ouum afferro.* Apponebāt enim etiam veteres oua in prima mensa: quod vel ex Athenæo lib. 2. cognoscere licet. quamquam idem tradit lib. 14. etiā in secunda mensa apponi solita, his uerbis, *ἐδίδον δὲ καὶ ὄν ἐν τῇ δευτέρῃ τραπέζῃ.*

CITARET IO BACCHE] probabile est carmen quoddā fuisse in laudem Bacchi hoc principio, *io Bacche*: aut, in quo hæ voces identidē iterarentur. Quia autem *io Bacche* vocandi casus est, uerbo citandi aptissimo, & conuenientissimo usus est: proinde ac si diceret Horatius: Tigellius ille, si ei collibuisse, carmina in Bacchi laudem caneret, Bacchumq; identidē appellaret, atq; inuocaret. *io* autē uox est, letitiā animi significantium, uox triumphantibus gratulantium, uox inclamantium, & inuocantium. Tibull. *Agnacadet uobis, quā circum rusticapubes Clamet io, messeis, & bona uina date.* Ita & triumphantibus acclamabant *io triumphe*, ut suprā annot. ad Od. 9. epod. sed Adr. Turnebus existimabat legendum, *Io Bacche.*

MODÒ SVMMÀ VOCE, MODÒ H. R.] modò acutissima, modò grauissima uoce. Intellege, hunc Tigellium hoc loco vno tempore & uoce, & fidibus cecinisse: organoque quattuor chordarum, quod *πτεράχορδον* appellant Græci, usum esse. *resonat* autem excudendum curauit codices veteres secutus: ex quibus tamen nonnulli habent *resonet.*

A NIL ÆQVALE HOMINI F.] erat sibi ipse inæqualis, inconstans, varius, multiplex, nullā vitæ æquabilitatem retinens.

SÆPE VELVT Q.] ordo verborū hic est, Qui sæpe currebat, velut fugiens hostem.

PERSÆPE VELVT, SI IVN. S. R.] persæpe ita incedebat, quasi Iunonis sacra ferret. eas autem virgines, quæ Iunonis, aut Cereris sacra ferebant, quæ κερνίφορος dicebantur, vt notauimus ad illum locum, vt *Attica virgo Cum sacris Cereris, &c.* saty. 8. lib. 2. tardissimè incedere solitas esse, declarat locus ille M. Tullij Offi. 1. *cauendum est, ne aut tarditatibus utamur in ingressu mollioribus, vt similes pomparum ferculis esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.* & illud ἡραίων βαδίζων id est Iunoniū incedere: & illud Virgil. lib. 1. *Est ego, qua diuinū incedo Regina, &c.*

HABEBAT SÆPE DVCENTOS, &c.] Totum hunc locum profert Seneca epist. 1. libro 2. 2. sub extr. vbi de hominū inconstantia disserit.

SIT MIHI MENSA TRIP.] qualis est pauperum, & tenuium. Ouid. *Metam. 8. mensam succincta, tremensq, Ponit anus: mensa sed erat pes tertius impar: Testa parem fecit.*

B CONCHA SALIS PVRI] concha salis, id est, ex concha salinū. supra Od. 16. lib. 2. *Viuunt paruo bene, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum.* per concham salis puri, tenuem victū, paruumque apparatus significat. talis enim est pauperum victus & apparatus, panis & sal pro obsonio. vt sat. 2. lib. 2. *cum sale panis Latrantem stomachum bene leniet.*

PVRI] cur puri? an quoddam res puras & incorruptas cōseruet, & iccirco appellatur à Lycophrone ἀρίστης, & ab Homero θεῖος: an per purum, merum & solum & simplicem, & sine vilo alio obsonio coniunctum significat, vt sal purus, solus, & simplex obsonij loco sit: quod probabilius est.

DEFENDERE] id est, arcere, & propulsare, vt supra Od. 17. lib. 1. *Defendit est atem capellis.*

DECIES CENTENA] decies centena sestertia, id est, decies centum millia nummūm: quæ efficiunt circiter xxv. aureorum Gallicorum, aut Italicorum millia. vsurpabatur à veteribus pro ingēti summa. de sestertio autē plura alibi dicemus.

C HVIC PARCO P. C.] εἰρηνικός: vel qui paullo antè tam parcus, & tam paucis contentus erat.

SIC IMPAR SIBI] sic inæquale, atque inconstans.

MÆNIVS ABS.] si Mæuius recta & emendata est scripturā, credibile est hūc describi ab Horatio Mæuium illum, de quo Virg. in Palamone, *Qui Baniū non odit, amet tua carmina Mæui.* Sed plerique legunt Mænius, existimantes ab Horatio significari luxuriosum illum Manium, & facetissimum scurrā, qui ex amplissimo & lautissimo patrimonio nihil sibi præter vnam columnam excepit, quin omne profunderet, ac dissiparet, vnde gladiatores spectaret. de eo autem plura dicemus ad epist. ad Vallam, ibi, *Manius vt rebus maternis, &c.*

IGNORAS TE?] non nouisti te? sic Terent.

Heaut. *Erras, si id credis: & me ignoras Clinia.* M. Tull. *Academic. quæst. lib. 4. Maiore studio Lucullus philosophia studio deditus fuit, quam, qui illum ignorabant, arbitrabantur.*

IMMO ALIA ET F. M.] lib. quidem omnes vulgati habent *haud fortasse min.* sed aliquod veteres: in his duo Vatic. Iannoct. Faern. Rainutij Car. & Torn. & Nicotian. Cleric. *immò alia, & fortasse minor a.* quos secutus sum.

AN, VT IGNOTVM DARE NOBIS V.] dare verba, est nihil præter verba, dare: multa quidem & larga promittere, sed nihil re præstare: verbis lactare, ac decipere. Terent. Heaut. *Dic me hic oppido esse inuitam, atque seruari: Verum aliquo pacto verba his me daturam esse, & venturam.* Lucilius. *Vni se atque eidem studio omnes dedere, & arti, Verba dare vt caute possint pugnare dolose, Blandita certare, bonum simulare virum se, Infidias facere, vt si hostes sint omnibus omnes.* Plaut. Menæch. *Sic hoc decet, dari facere verba custodi cata.* Idem Milite glor. *Va misero mihi. Verba mihi data esse video.*

STVLTVS ET IMPROBVS H. A.] hoc genus hominum, qui in aliorum ingenijs, ac moribus obseruandis sunt diligentes, & acres: in suis, admodum negligentes, pulchrè notat Theognis his versibus, Νήπιος, ὅς τ' ἐμὸν μὲν ἐχέει νόον ἐν φυλακῆσι, τὸν δ' αὐτὸ ἴδιον ἰδὲν ὄπτις πέφικται. id est, Stultus est, qui mentem quidem meam obseruat: suam autem nō attendit. & Plutarchus lib. *Ἐπὶ εὐθυμίας, τι τὸ ἀλλόπερον ἀνθρώπῳ βλακείαν τε καὶ ὄζυδρεϊς, τὸ δ' ἴδιον ἀβελβέπει.* id est, quid alienum malum homo inuidissimè, acutissimè perspicit: tuum transuersis, & conniuentibus oculis intueris? Non abhorret ab his illa Ciceronis lib. 3. Tuscul. 9. *Et qui suos casus aliter ferunt, atque vt alij auctores ipsi fuerunt, non sunt vitiosiores, quam fere plerique, qui auari auaros, gloria cupidos gloriosi reprehendunt. Est enim propriū stultitiæ aliorū vitia cernere, obliuisci suorū.*

CUM TVA PERVIDEAS OC. M. L. I.] huius loci hæc sententia est. Cum tua mala oculis lippientibus, & negligenter vel quasi lippus, cuius oculi inuncti, id est, vncti sunt, cernas, cur in amicorum, &c. P. Victorius lib. Var. lectionum 20. ait hoc loco *peruidere*, idē valere, quod apud Græcos ἀβελβέπει quod est, non admodum contentis oculis intueri, conpiuete, negligenter inspicere. Atqui apud M. Tullium aliam vim habet verbum peruidendi. vt lib. 5. de finibus. *Intrandū est igitur in rerum naturam, & penitus, quid ea postulet, peruidendum.* Et apud Lucret. lib. 1. *Peruideamus vtrūm finitum fundius omne Constet, an immensum pateat, vasteq, profundum.* & lib. 2. *Ex quo iactari magis omnia materiai Corpora Peruideas.* Itaque existimarim, quod quidem pace Victorij dixerim, *peruidere* semper significare acerrimè, & acutissimè intueri: sed hoc loco fieri, vt contrarium significare videatur propter has voces adiectas, *oculis lippus inunctis.* sic supra dixit Od. 7. lib. 3. *nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer.* inunctis autem participium est à verbo *inungor.* epist. 1. lib. 1. *Non tamen iccirco contemnas lippus inungi.*

TAM CERNIS ACVTVM] ὄζυδρεϊς, vt loquitur

A quitur apud Plutarchum poeta quidam.

AQUILA] Traditum est à veteribus, aquilas esse acie oculorum acutissima præditas: eadem pullos suos nuper natos Soli admouere, cogereque, ut solem aduersum intueantur: quod si facere possint, legitimos haberi: sin minus, ut adulterinos reici. Hom. quoque *ἰλιάδ. ρ.* aquilam omnium auium esse oculatissimam satis declarat iis versibus, quibus Menelaum quoquoersus circumspicientem, si forte Antilochum reperiatur, ut eum ad Achillem mittat, Patrocli mortem nuntiatum, cum aquila comparat, his verbis. Πάρησε παλαιῶν, ὡς αἰετὸς, ὄνρά τε φασὶν Ὀξυτάτων δέρκεσσι ὑπερραγίων πεπειῶν. id est, quoquò versus circumspiciens, tanquam aquila, quam omnium auium acutissimè cernere ferunt.

SERPENS EPIDAVRIVS?] draco, oculatissimū est enim genus draconum, ex quo nomen traxerunt. nam *δέρκεσσι*, cernere est: vnde dracones sunt appellati. serpentem Epidaurium dixit, vel quòd Æsculapius Epidauri colitur, cui sacri sunt dracones: vel quòd in agro Epidaurio, nusquā alibi, genus quoddā draconum nascitur mansuetum, colore ab aliis differens, ut scribit Pausan. in Corinth. vel quòd Romanis graui pestilentia laborantibus, draco Epidauro Romam aduectus, saluti fuit, & hac specie Romæ colebatur. quod postremum probabilius est. posuit tamen serpentem Epidaurium pro quouis alio dracone.

IRACUNDIOR EST PAVLLO, &c.] huius loci hæc sententia est. Est aliquis fortasse aliquanto plus quam par sit iracundus, qui leuissima de causa irascitur, & iccirco minus aptus est congressibus hominum, qui hodie viuunt, dicacium, & urbanorum, quia ferre non potest eorum sales & risus, & dicta, id est, scommata. cum sit autem subrusticis moribus, & inculto corpore, expositus est dicacium hominum naso. Esto igitur aliquis, tali ingenio, tali que corporis cultu: at vir bonus est, at tibi amicus est, at ingenio præstat. est igitur ferendus & amandus.

MINVS APT. AC NAR. HORVM HOM.] minus aptus huiusce ætatis hominum urbanitati atque irrisioni, qui sagacissimè aliorum mores odorantur, vitiaque vel leuissima urbanè insectantur. acuta nares, sunt sagaciores: obtusa & obesa, ad odorandum ineptiores. iracundi autem homines, inepti sunt ad congressus hominum urbanorum, & dicacium, quia siquid in eis reprehendendum est, illis quidem ridendi materiam præbent, ipsi autem ferre non possunt propter innatam iracundiam: quanto autem molestius risus & falsa dicta ferunt, tanto magis iridentur. Alij sic distinguunt, quod & mox iterabimus, *Iracundior est paullo: minus aptus: acutis Naribus hominum rid. p.* &c. ut sit hæc sententia, Iracundior est paullo, minus aptus. id est, ineptus ad hominum congressus, quia sit aliquanto iracundior: rideri possit acutis naribus hor. homi. id est, rideri possit ab istis nasutis, & derisoribus. Simeo Bosius Lemoix autem dicebat mihi, se in suo codice perantiquo scriptum habere, *Iracundior est paullo.* quam scripturam nullo modo probo, vide epist. ad Mæ-

can. 3. libr. 1. ibi, *adhæc ego naribus uti Formido.* Sed quidam sic legendum ac distinguendū existimant, minus aptus, acutis naribus. hor. hom. &c. ut sit hæc sententia, Iracundior est paullo, minus aptus, id est, homo ineptus: & post minus aptus, locant interpunctionis notam, aut virgulā, aut comma: deinde ita sequetur, *ἀσυνδέτως*, rideri possit, eò quòd, &c. id est, ridiculus sit, eò quòd rusticius est tonsus, quòd ei toga laxa, minusque astricta penderet è pectore, seu ex humeris.

RIDERI POSSIT EÒ QV.] hæc verba declarationem, rationemque continent superiorum, nempe, cur sit minus aptus ac. n. h. h. vel dic ut proximè diximus.

EÒ QVOD RVSTICIVS TONSO TOGA DEFL. ET M. L. IN P. C. H.] id est, quod & imperitius tonsus est, & toga non est aptè composita, & calceos habet nimis laxos, ita ut in eis pes quasi natate videatur, ut loquitur Ouidius: id est, malè hæreat, incertus & instabilis sit. Quidam dicunt hîc Virgilium vellicari, quasi subrusticis moribus hominem.

MALE LAXVS IN P. C. H.] si malè coniungas cum nomine laxus, sic erit interpretandū, nimis, aut valdè laxus, ut infr. ead. Sat. *malè paruus Si cui filius est.* & Od. 17. lib. 1. *ne malè dispari Incontineis iniiciat manus.* & Sat. 4. *Sulcius, & Caprius rauci malè.* & Sat. 5. lib. 2. *malè tussiet.* aliàs cōtrariam habet significationem, ut Od. 9. lib. 1. *aut digito malè pertinaci,* id est, parum pertinaci. & epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. *ut malè sanos Ascripsit liber satyris, Faunisque, poetas.* M. Tull. epist. ad Attic. lib. 2. *Sed ego odi illam malè Consularem.* Catull. ad Aur. & Fur. *malè me marem putastis.* Oui. lib. 1. de arte. *Et si quis malè vir quæret habere virum.* T. Liui. lib. 35. *annalium, videretis vix duarum malè plenarum legiuncularum instar in castris regis.* Sed omnino hoc malè, coherere debet, cum verbo hæret, ut sit hic ordo, & structura. *& calceus laxus in pede malè hæret.* Vnum autem hoc est argumentum rusticitatis maiorem pede calceū gerere, ut docet Theophr. libello, què inscripsit *ἠθικοί χαρακτήρες*, sic enim ille, capite *ἄπει ἀγροικίας*, id est, de rusticitate. *καὶ ἀγροικὸς τῆς ποδὸς, οἷος μὲν τὸ ποδὸς ὑποδήματα φορεῖν.* id est, rusticus eo ingenio est, ut pede maiores calceos gerat.

SVB CORPORE] aliquot membranæ manuscriptæ habent, *sub pectore.* quæ scriptura non est fortasse reicienda. pectus enim proculdubio propriè, pars est corporis, sed ex sententia Epicureorum, animi, & ingenij, & consilij sedes. Ex quo pro animo à poetis vsurpatur. hanc scripturam confirmat illud ex Saty. 6. huius lib. *& latum demissa pectore clauum.*

NUMQVA TIBI VIT. INS.] id est, numqua vitia tibi natura ingenuerit, seu ingenerauerit. malè autem Acron, siue potius Pseudacron, qui *inseuerit* positum esse putat pro insita fuerit. & numqua coniungit cum natura.

CONSVE TVDO MALA.] consuetudinem malam, non intelligit victus consuetudinem cum vitiosis, & improbis hominibus: quamuis hæc quoque multum valeat ad animos corrum-
pendos,

Apendos, vt ostendit Theognis his versibus, Οἱ κακοὶ ἢ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γέγονασιν· Ἀλλ' ἀνδρῶσι κακοῖς σωθῆμενοι φιλίω. id est, vitiosi & improbi homines, non prorsus vitiosi ex vtero nascuntur: sed ex eo vitiosi fiunt, quòd cum vitiosis familiaritate coniuncti sint: sed consuetudinem peccandi: de qua Aristot. lib. 3. de morib. ad Nicom. his verbis, ἀλλὰ τὸ ποιέτης γινέσθαι αὐτοὶ, αἰποὶ, ζῶντες ἀειμίκας καὶ τὸ ἀδίκως, ἢ ἀκολάσως εἶναι, οἱ μὲν κακὴν γυνώσκουσιν, οἱ δ' ἐν πότῳ, καὶ τοῖς ποιέταις διαφέροντες, αἱ γὰρ αἰεὶ ἐκασταὶ ἐνέργειαι, ποιέτης ποιῶσι, id est, vt quidem nos vertimus (nostris enim vti licet) verum cur tales exstiterint, causam ipsi sustinent, quippe qui negligenter, ac dissolutè viuunt: & cur iniusti, atque intemperantes sint, causa in ipsis consistit, vt pote quorum alteri in maleficiis, alteri in computationibus, & id genus deliciis aetatem consumant. Nam quales sunt in quaque re collocatæ functiones, tales eos, qui munere funguntur, efficiunt. Præterea idem lib. 2. princip. docet, virtutes moraleis, quas Græci ἠθικὰς appellant, nomen habere ex ἔθους, id est, ex consuetudine: quod nomē paullum declinat ac deflectit ἀπὸ τοῦ ἠθους, id est, à moribus & comparari consuetudine. & M. Tull. lib. 3. accusat. ὁ consuetudo peccandi: quantam habes incunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna absuit, & licentia consecuta est.

B NAM QVE NEGLECTIS VREND A FILIX, &c.] allegoria est, per quam significat, in animis nulla doctrina excultis vitia innasce.

ILLVC PRÆVERTAMVR] ad illud prius veniamus: illud priore loco explicemus de amatoribus, qui amicarum suarum vitiis ita blandiuntur, & ignoscunt, vt etiam interdum iis delectentur, aut certè ea non animaduertant, quàm de amicorum officio dicamus. Plautus hoc verbum in Milite glor. cum accusandi casu coniungit, Igitur id quod agitur, nunc hoc primum prauortii decet. In Mercatore cum dandi, otium non est: mandatis rebus prauortii volo. sic Cæsar lib. 7. de bello Gallico, huic rei prauertendum existimauit. Tit. Liuius libro 35. παθητικῶς. Aliud in presentia, quod magis instaret, prauertendum sibi esse dixit.

AMATOREM QVOD AM. TVRP. DEC. decipiunt amatores, id est, ab amatore non animaduertuntur, neque sentiuntur: sed ignorantur, λανθάνουσι, fallunt, latent. vt sup. Od. 13. lib. 2. **D**ulci labore decipitur sono. Plato lib. 5. de rep. ostendens, eum, qui aliquid amet, non solum id amare, quod sit in eo genere perfectum, sed id omne, quod sit eius generis: neque quemquam, disciplinarum cupidum verè dici solere, qui hanc, vel illam disciplinam sequatur: sed eum, qui hoc nomine dignus sit, omneis disciplinas colere, & amplecti oportere: exemplum affert amatorum eorum, qui puerilibus amoribus dediti sunt: aitque illos puerorum omnium, in quib. insit maturitas illa ætatis aspectu quodammodo pungi, & commoueri: eorumque vitia corporis, si qua sint, studiosè extenuare, & eleuare. verba Platonis sunt hæc, ἢ ἔχ' ἔτιω ποιεῖτε ἑαυτοὺς καλῶς, ὁ μὲν ὅπ' σιμὸς, ὅπ' ἡραρὶς κληθεὶς ἐπαμνησθεῖται ὑφ' ὕμων· τὸ δὲ τὸ χερσὶν, βασιλικὸν φατέ εἶναι· τὸ δὲ δὴ διὰ μέσσην τῶν ἐμμετρῶντατα ἔχειν· μέλανας δὲ ἀνδρικός· ἰδεῖν· λευκὸς δὲ, θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλῶρος δὲ, καὶ τῶ-

νομοοίει πρὸς ἄλλο ποίημα εἶναι, ἢ ἕρας ἔτιω ποιομένης π, καὶ εὐχρῶς φέροντος πλὴν ἀχρότητα, εἰάν ὅπ' ἄρα ἦ, καὶ ἐνὶ λόγῳ πάσας π. παρὰ φάσεις παρὰ φάσεις ἴεαθε, καὶ πάσας φωνὰς ἀφίεπε, ὥστε μὴ εἶνα ἀποβάλλειν τῶν ἀνδρῶντων ἐν ἄρα, id est, nōne ita vos geritis aduersus formosos? nōne hic quidē quòd sit simus, venustus appellabitur, atque à vobis laudabitur? illius nasum aquilinū dicitis regiū esse? aliū, qui medius inter hos locatus sit, exquisitissimā mediocritatē obtinere? nigros autē aspectum virilem præ se ferre? candidos, Deorum esse filios? Iam verò eorum, qui μελιχλῶροι appellantur, nōne nomen ipsum ab eo amatore factū est, qui eius, quem amet, pallorem luridū, ac subuiridem extenuet, facile que ferat, si sit ætate matura? Denique (vt vno verbo absoluā) causas omnēs excogitatis, vocesque omnēs mittitis, vt nequis eorum, quorum ætas floreat, de manibus vestris elabatur. Huc pertinent quæ Lucretius scribit lib. 4. *Multi modis igitur prauas, turpeisq; videmus Esse in deliciis, summoq; in honore vigere. Atq; alios alij irrident, Veneremq; suadet Vt placent, quoniam scedo afflicti atur amore, Nec sua respiciunt miseri mala maxima sape. Nigra melichroos,* [id est meli coloris] est, immunda, & fætida, ἀκοσμος, [id est immunda seu inornata.] *Casia παλάδιον* [id est parua Pallas] *neruosa & lignea, δορκάς* [id est caprea] *Paruula pumilio, χαρίτων μία* [id est vna Gratiarum] *tota, merum sal: Magna atque immanis, κατὰ πληθύνει,* [id est horrorem seu potius stuporem incutiens.] *plenaq; honoris: Balba, loqui non quit,* τσαυλιζέ: id est balbutit. *muta, pudens est: At flagrans, odiosa, loquacula, λαμπάδιον* [id est parua lampas] *fit: Ισχυροφωμένιον* [id est gracilis amicu] *tum fit, cum viuere non quit* *Præmacie: βαδινὴ verò est iam mortua tusi.* *At gemina, & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho: Simula σιλῶν,* [id est silena] *ac Satyra est: labiosa φίλημα.* [id est osculum.] His similia sunt illa apud M. Tull. lib. 1. de natura Deor. *Nenuis in articulo pueri delectat Alcæum, at est corporis macula nenuis. Illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus huius collega, & familiaris nostri patet, dilexit municipem suum Roscium: in quem etiam illud est eius: Constiteram exorientem auroram forte saluans, Cum subito à lana Roscius exoritur: Pace mihi liceat, caelestes, dicere vestra: Mortalis visus pulchrior esse Deo. Hui: pulchrior Deo? at erat, sicut hodie est, peruersissimis oculis. sic & Theocr. ἐν ἐργασίῳ. Βομβύκη χαρίσσα, Σύραν καλέουσι τὴ πάντες. Ισχυρὸν, ἀλιόκαυσον, ἐξ ὅ δὲ μόνος μελιχλῶρον. Bombyce venusta, Syram, te omnes appellant, gracilem, sole perustam: ego autem solus pallidam, & subfluam. Itaque amorem cæcū faciunt idē, quòd amantes eorum, quos amant, deformitatem tum animi, tum corporis non videant: & quòd ea, quæ minimè pulchra sunt, amatissimi pulcherrima videantur: quemadmodum idem Theocr. ait in Βαυκολιάς. ἢ γὰρ ἔρωσι Πολλάκις ὃ πολύφραμα τὰ μὴ καλά πέφανται.*

POLYPVS] Ode 12. epod. *Polypus, an granis hirsutis cubet hircus in alis.*

STRABONEM APP.] oculis peruersis ac distortis. M. Tull. lib. 1. de natura deorum. *redeo ad Deos. Ecquos, si non tam strabones, at patulos esse arbitramur?*

A **PÆTYM**] pæti dicuntur semiclusis oculis, & ut ait Porphir. leuiter declinatis. qualis pingebatur Venus.

ET PVLVVM] quasi paruulum.

MALE PARVVS] valde paruus.

VT ABORTI VVS F. O. SISYPHVS] quis fuerit iste Sisyphus, quæro: credibile est abortiuum dictum esse propter corporis breuitatem, Sisyphum propter calliditatem.

HVNC VARVM DISTORTIS, &c.] hunc, qui distortis est cruribus, varum appellat.

BALVITIT SCAVRVM] balbutiendo scaurum nominat. scauri dicuntur quorū tali exstant, seu prominent.

PARCIVS HIC VIVIT? FR. D.] docet nunc, quo pacto amicorum vitia sint verbis extenuanda, dissimulanda, ac ferenda.

INEPTVS] quid valeat nomen *ineptus* apud Latinos, docet M. Tull. lib. 2. de orat. *Quem nos ineptum vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductum, quod non sit aptus: idq; in sermonis nostri consuetudine perlate patet. Nam, qui aut, tēpus quid postulet, non videt, aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus est, is ineptus dicitur.*

CONCINNVS] lepidus, politus, eorum, quibuscum viuit, ingenio, & moribus accommodatus, commodus. Lucret. lib. 4. *Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset.*

TRVCVLENTIOR] qualis ille Stratilax Plautinus, à quo dicta comœdia est Truculentus.

SIMPLEX] simplicem appellant Latini apertum, liberum, nihil dissimulantem, omnia & loquentem, & facientem, quæ sentit, & recta iudicat. sic item & Græci. Eurip. *Ἰφίγ. ἐν αὐλ.* sub perf. Achill. *Ἐγὼ δ' ἐν αἰθρῶς εὐσεβέστατος Τραφεῖς Χειρῶνος, ἑμυδιοντὸς σπῆρας ἀπλῆς ἔχειν.* 1. ego autem in viri maxime pij domo educatus, Chironis, didici mores simplices habere. cui cōtrarius duplex *διπλῆς*. sup. Od. 6. lib. 1. *Nec cursus duplicis per mare Pylisæi.*

CALDIOR] calidior, ardentior, feruidior.

HÆCRES ET IUNGIT, &c.] Plato quodam loco ait hac re amicitiam maximè integram, incolumemque conseruari, si nostra in amicos beneficia, minora esse putemus, quam ij, in quos conferuntur, putant: illorum contrà erga nos merita, maiora nobis, quàm illi existimant, videantur. sic Plato *ταῦτα φυλάττοντες, ἀσάλευτον τὴν φιλικὴν φυλάσσομεν.*

IUNCTOS ET SERV. AM.] id est, Atque amicos partos & conciliatos, continet. frustra autem amici parentur, nisi in amicitia retineantur. Nam quid iuuat præda, si postea quàm capta est, elabatur è manibus? inquit Themistius iunior. *τί γὰρ ἀνείη κέρδος τῆς ἀγρᾶς, εἰ κρατῆσαι τις αὐτῆς μὴ κἀπασχοίμεν.*

ATNOS VIRTUTES IP.] tantum abest (inquit) vt amicorum vitia extenuemus, leuioribusque nominibus appellemus, vt contrà, eorū virtutes vitiorum nominibus calumniantes inquinemus.

ATQVE SINCERYM CVP. VAS] qua

sunt suapte natura pura, & sincera, ea per summā iniquitatē, & malitiā turpi, atq; impuro tectorio deformamus. allegoria est, per quā significat, nos, quæ sunt recta, honesta, cum virtute coniuncta, ea per improbiſsimā calumniā praua, turpia, vitiosa nominare. Incrustabantur autē vasa vel lapide, vel tectorio, vel herba intrinsecus. Lucil. *nam vel regionib. illis Incrustati calix rura, canlice bibetur.*

PROBVS QVIS NOB. VIV. &c.] hunc locum sic explicabam, vulgatam lectionem, quam tamen nonnulli codices veteres confirmant, secutus: quæ talis est. *probus quis Nobiscum viuit, multum demissus homo: illi Tardo cognomen pingui damus, si quis probus, & demissus homo nobiscum viuit: illum tardum & pinguem nominamus. hæc enim tardo, pingui, ἀουδέτως posita mihi videbantur esse: atque ita longè maiorem vim habent, quàm si dixisset tardo & pingui, vt infra eadem satyra, habere in suis, acerbus. Iam verò non est dubium, quin vox demissus interdum in laude ponatur. vt apud M. Tull. pro Muræna. Sit apud vos modestia locus: sit demissus hominibus per fugium: sit auxilium pudori. Idem lib. 2. de orat. ad Q. Frat. eaq; omnia, quæ proborū, demissorum, non acrimm, nō pertinacium, non litigiosorum, non acerborum sunt. sed de integro consultis libris manuscriptis, aliter arbitror hunc locū esse explicandum. sic autem in eis scriptum est. *probus quis Nobiscum viuit: multum est demissus homo. illi Tardo cognomen pinguis damus:* quæ sic explico. Si quis probus nobiscum viuit: eum dicimus esse hominem demissum, & abiectū. si quis sit tardus: eum pinguem appellamus.*

HIC FUGIT OM. INS.] si quis est cautior, & aduersus omneis insidias, & fallacias hominum septus, ac munitus, cum inter eos homines se versari intelligat, qui bonis inuidere, & innocenteis criminari solent: pro prudente, & cordato, fictum, astutumque eum appellamus.

NULLIQVE MALO LATVS OBD. AP.] tralatio est à re militari, aut à gladiatoribus, qui studiosè cauere solent, debent quidem certè, ne latus apertum aduersario ostendant. Tibullus nudum latus appellat. lib. 1. eleg. 4. *Si volet arma, leui tentabis ludere dextra: Sape dabis nudum, vincat vt ille, latus.* Cæsar lib. 1. de bello Gall. idem lib. 7. *Multis vndique vulneribus acceptis, nulla munitione perrupta, cum lux appareret, veriti ne ab latere aperto ex superiorib. castris eruptione circumuenirentur, se ad suos receperunt. Boij, & Tulingi, qui hominum millibus circiter XV. agmen hostium claudabant, & nouissimis presidio erant, ex itinere nostros latere aperto aggressi circumuenere.* contrarium est *latus tectum.* Terent. Heauton. triumpho, *si licet me latere tecto discedere.*

CRIMINA] criminationes, ἐγκλήματα. vt infra epist. ad Loll. 2. lib. 1. *Vt penitus notum si tentent crimina, serues.*

SIMPLICIOR] apertior. vt supra *simplex* fortisque habeatur. opponitur duplici, vafro, & calido. *Simplicior quis at est* autem edendum curauit libros veteres plerosque omneis secutus: pro quo alij habent, *Simplicior si quis, qual. &c.* minus emendatè.

AVT

A AVT TACITVM APPELLET] hunc locū in omnibus codicibus vulgatis corruptum, restitui. nam cū antea legeretur *impellat*, ego *appellet* reponendum curavi, ab vno codice manu exarato admonitus, atque adiutus, in quo scriptū erat, *appellat*. quid sit autem tacitum, aut legentem appellare, sciunt omnes, qui Latine sciunt. Verū tamen minus exercitatos exempla docebūt. Cic. in Bruto, *Videor enim iam te ausurus appellare, quoniam longo intervallo modò primū animaduerti paullo te hilariorē.* idem epist. 2. lib. 1. *videbatur enim reconciliata nobis voluntas senatus esse, quod tūm dicendo, tūm singulis appellandis perspexeram.* Idem in orat. pro P. Quinctio, *Tunc appellat vltro Nauium, ut quoniam, &c.* Idem lib. 25. epistol. *Tu mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantulum discedens addidisti: quo tolerantius feramus igniculum desiderij tui, crebris nos litteris appellato.* Idem 1. lib. accus. *appellat heredem L. Anniū, qui erat institutus secundum filiam. non enim mihi persuadetur, istum ab illo prius appellatum: dicit se posse ei condonare edicto hereditatem.* Idem pro C. C. Verrem. *Videt ad ipsum fornicem Fabianū*
B *in turba Verrem: appellat hominem, & ei voce maxima victoriam gratulatur.* Plautus in trinum. *lubet adire, atq; appellare hunc. verū ausculto perlubēs: sed metuo, si compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.* Plus est autem tacitum aut legentem appellare, quā appellare simpliciter. nam tacitum, aut etiam legentem appellare, interpellare est: quæ sententia huic loco conuenit maximè. legentem autem, tacitūmve impellere, quid sibi velit hoc loco, nescio. hoc tantūm dicam, si Horatius, aut quis alius principem impelleret: non simplex, aut quouis sermone molestus, aut communis sensus expers diceretur: sed vel, ut insanus, & mente captus, vinculis constringeretur: vel, ut audax, & scelestus, supplicio afficeretur. nemo enim impellitur sine grauiore ictu, ut vis verbi declarat. tribus, quattuorue exemplis contenti erimus. Cicero pro Plancio. *Etenim, si quando, ut sit, iactor in turba. non illum accuso, qui est in summa sacra via, cum ego ad Fabij fornicem impellor: sed eum, qui in me ipsum incurrit, atq; incidit.* Idem in Cluentiana. *Praecipitantem igitur impellamus, & perditum proster-namus.* Lucet. lib. 2. *Nec simile est, ut cum impulsū procedimus ictu Viribus alterius magnis, magnosq; co-actu.* Tit. Liuius lib. 33. *annalium. & primo adeo acriter inuaserunt, ut antesignanos impulerint.* Horat. Od. 6. lib. 4. *aut impulsū cupressus Euro.* incidi & in alium codicem veterem, ubi ad vocem *impel-lat*, ascriptum erat, id est, alloquatur. cui annotationi si additū esset, *vltrò*, seu *prior*, vis verbi, quod ad hunc locum attinet, expressa esset. nam, qui appellat alterum, eum *prior*, aut *vltrò* affatur. Ineptissimè autem quidā legunt, *impellam*, cum sit referendum, ad id, quod antecedit, *Simplicior quis at est? &c.*

QVOVIS SERMONE MOLESTVS.] licet hæc verba vel cum iis, quæ antecedunt, coniungere, hoc modo, *ut forte legentem, Aut tacitū appellet, quouis sermone molestus?* id est, cū sit, vel qui sit quouis sermone molestus? vel separatim lege-

re, ut intelligamus esse verba eorum, qui hominem simplicibus moribus præditum insectantur, & reprehendunt.

QVAM TEM. IN NOS. M. L. S.] nimia (inquit) hac seueritate, & asperitate in amicos leuiter peccanteis, cōdicionem nostram efficimus duriorē, nobisq; (ut ita dicam) legem grauissimam imponimus. Nam cū ab omni vitij labe nemo sit purus, nec integer, non dubium est, quin eadem lex sit in nos valitura, quam in alios tulerimus.

NAM VIT. NEMO SINE N.] sic Theognis, *Ἐπις ἀμαρτωλοῖσι φίλον ὄπι παντὶ χολῶτο, Οὐ ποτ' ἀν' ἀλλήλοισι ἀρῆμοιοι, ἔδ' ἐ φίλοι ἔϊεν' ἀμαρτωλοῖσι γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἔπονται Θνητοῖς, κέρνε, θεοὶ δ' ἔκ' ἐθέλωσι φέρειν.* id est, Si quis ob amicorum peccata, & ob quoduis delictum stomachetur, numquam inter nos concordēs, & amici esse possimus. peccata enim, Cyrne, mortaleis omneis comitantur: soli dii ferre non possunt. Idem, *Οὐδένα παμπήδω ἀγαθόν, καὶ μίσειον ἀνδρα Τῶν νῦν ἀνθρώπων ἠέλιος καθορᾷ.* id est, neminē prorsus bonum, & moderatum virum eorū, qui nunc sunt, hominum sol aspicit. & auctor epigrammatis illius, quod est in oratione Demosth. *ἄξι' ἑσφάνω,* in extr. *Μηδὲν ἀμαρτεῖν ὄπι θεῶν, καὶ πάντα κατὰ φύσιν ἐν βιοτῇ: μοῖραν δ' ἔπι φυγεῖν ἔπορευ* quos versus sic verti, *Nil peccare Dei est, neque falli in rebus agendis: Sed fati legem non licet effugere.* Et Themist. iunior oratione 3. *ἐπι δὲ τὸ μηδὲν ἀμαρτεῖν ἕξω τῆς φύσεως κίται ἢ ἀνθρώπων, &c.* quoniam igitur nihil peccare extra naturæ humanæ sortem positū est, &c.

AMICVS DVLC. VT ÆQV. E. CVM M.] id est, quo tempore amicus virtutes meas cum vitiis comparat, propendat in virtutes nostras numero plureis (si modò plures sint meæ virtutes, quā vitia) earumq; pondere vitia nostra eleuet. potest & particula *cum* pro coniunctione accipi, hoc modo, mea bona cum vitiis compenset: deinde sequetur *ἀσώδ' ἔπος*: pluribus hisce, &c. ego tamen illo modo malo.

HAC LEGE IN TRVT.] id est, hac lege, eadem erga eum adhibebitur æquitas, ac lenitas, trutina nomen est Latinum, à Græco *τηρῆτιν* ductum: quod significat eam libræ partem, per quā horsum & illorsum vergit lingula, seu examen: an sam appellat Latini, nomine translato. Sunt enim hæ libræ, seu bilancis partes: trutina, tracta & paulum deflexa à Græco nomine *τηρῆτιν*: quod nomē à verbo *τρέθειν* dictum est, hoc est fatigari, & laborare: examen, quod est lingula, quæ cum in neutram partem inclinatur, sed medio ansæ puncto respondet, sit *ισορροπία*, id est, æquamentum, seu æquilibriū: iugum, à cuius extremis duobus pendent lances: lances binæ, quæ à Græcis dicuntur *πλάσιγγες παρὰ τὸ πλάτος* à latitudine: in quarum altera ponitur pondus siue plumbeum, siue æreum: in altera res, quæ pēditur, seu ponderatur. pendent autem lances è iugo singulæ ternis funibus ab inferiore parte in tribus punctis pari intervallo inter se distantibus, annexæ: à superiore autem, id est, ea, qua iugo funes adherent, funes in vnum colliguntur & coeunt.

QVI, NE TVB. PROP.] id est, qui vult sibi ab

A ab amico sua peccata ignosci grauiora, ignoscat ei leuiora. ἀμνηστία est.

DENIQUE QVATIN. EXC.] Ingreditur disputationem aduersus Stoicos, quorum vnum è multis hoc erat decretum, omnia peccata esse paria. Quandoquidem (inquit Horatius) vitii carere non possumus, neque fieri vlllo pacto potest, vt peccata, siue à natura sint insita, siue mala consuetudine contracta, funditus extirpemus: cur non ea distinguimus, & pro cuiusque grauitate, aut leuitate pœnas irrogamus? Quidam libri veteres habent *excindi*, seu *excindi*: quod non displicet, vt sit à verbo *excindo* scilicet. nam alterum, quod hic editum est, à verbo iuncto *excido*, cuius est simplex *cado*, deductum est.

QVATINVS] quoniã. vt Od. 2. 4. lib. 3. *quatinus, beu nefas, Virtutem incolumem odimus.* & sat. 4. lib. 2. *Quatinus ima petit voluens aliena vitellus.*

CVR NON POND. MOD. ES. R.] cur nõ ratione peccata ponderamus, & metimur, vt pœnæ sint peccatis æquales?

TEPIDVMQVE LIGVR. IVS] id est, paulatim & leuiter delibari, seu exforbuerit. Est enim ligurire, eleganter, & paulatim, & ferè cū fastidio delibare, ac decerpere, ἀπο τῆς λυγρῆς, quod est *suane*, inquit Donat. in Eunuch. ad illũ locũ, *Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius, Nec magis compositum quicquam, nec magis elegans: Quæ cum amatore suo cūm sunt, ligurriunt, Harum videre ingluuiem, &c.* idem eadem comœd. sup. *Hominẽ hand impurũ, patria qui abligurrierat*, seu (vt alij legunt) *obligurrierat bona. Obligurrierat* (inquit ille) *id est, suauibus escis consumserat. Nam ἀπο τῆς λυγρῆς est ligurrire: ἔς λυγρῆς Græci suane appellant.* Nonius Marc. producit testem hunc locũ, & ligurrire interpretatur, degustare. *unde* (inquit) *obligurrire, multa auidè consumere.* vtitur Hor. hoc eodem verbo saty. 4. lib. 2. *seu puer vnctis Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit.* M. Tull. lib. accus. 2. posuit translata. *non reperietis hominem timide, nec leuiter hæc improbissima lucra ligurrientem: denotare omnem pecuniam publicam non dubitauit.* Hoc verbum autem duobus rr. scribendũ esse viri docti censent, & in libris calamo exaratis omnibus præterquam in Tornes. ita scriptum est. fortasse autem accessit r. vt producat. neque verò essem aulus princeps vulgatam scripturam immutare, nisi mihi Faërnus, vir acerrimi iudicij auctor fuisset, vt ita typis excudendum curarem.

LABEONE INSANIOR] M. Antistium Labeonem carpens, Augusto assentatur. Nam hic Labeo vsque adeò fuit liber, & contumax, vt etiã Augusto saepe restiterit, ac responfarit.

QVOD NISI CONC. HAB. INS.] quod nisi ignoscas, meritò possis insuauis haberi, atque acerbus. *insuauis, acerbus* dixit ἀσυνδέρτως, quod genus alibi notabimus.

ODISTI, ET FVGIS, &c.] quamuis leue admodum sit amici peccatum, odisti eum tamen, & fugis, vt Drufonem feneratorum debitor. Hic Druso, siue, vt habent alij libri, *Ruso*, fenerator erat, & historiarũ scriptor, suorum scrip̄orũ nimius amator, nimiusque admirator. Itaq; cum à de-

bitoribus sortem, aut vfuras ad diem non abstulerat, eos suarũ historiarũ recitatione malè multabat. Erat enim iis grauissimæ pœnæ instar audire Drufonis historias, vt pote indoctè scriptas.

QVI] debitor aris, non nominatus.

TRISTES KALENDÆ] Kalendis pecuniã & collocabant in fœnore, & quaestu, vt supra Od. 3. epod. *Querit Kalendis ponere: & exigebant*, vt hoc loco. tristes autem, nempe debitori. vide quæ ad Od. illam 3. annotauimus.

MERCEDEM] vfuram. vt saty. 2. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*

EXTRICAT] explicat, expedit, & ita dissoluit.

PORRECTO IVG.] significat, ita fuisse iniucundam, ac molestam debitoribus recitationem illam, vt vltro iugulum Drufoni, seu Rufoni, præbere, & iugulari mallent, quàm audire: vel vt viderentur iam iam, quasi iugulandi, iugulum præbere. Druso scilicet recitandis suis historiis debitores suos occidebat. sic lib. de arte poët. *Indoctũ, doctumq; fugat recitator acerbus: Quem verò arripuit, tenet, occiditq; legendo. Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.*

CATILL. EVANDRI M. TR.] paruum catinum, quo vsus sit Euander: ex quo intellige antiquissimũ. Euander Pallantis Arcadiæ regis nepos, patre interfecto in Italiam venit, expulsisque Aboriginibus, ea loca, vbi nunc Roma est, occupauit. vide Virg. lib. 7. Æneid. Alij Euandrum cælatorem, aut figulum, & plastam ætate Horatij fuisse dicunt. à quibus dissentio. *Catinum* (inquit Varro) *dicunt Siculi, vbi assa ponebant.*

COMMISSA FIDE.] id est, fidei. arcana quædam consilia suæ fidei commissa. *fide* enim pro fidei positum: vt apud Virgil. Georg. 1. *Libra die, somniq; pares vbi fecerit horas.* idem lib. 1. *Munera, lætitiãq; die.* & supra Od. 7. lib. 3. *Constantis iuuenem fide.*

SPONSVMVE NEGARIT] promissum vel suo nomine, vel alieno, infitatus sit. epist. 1. lib. 2. *Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, &c.*

QVEIS PARIA ESSE F. P.] Nunc aperit Stoicos exagitat.

SENSVS MORESQVE REPVGN.] sic M. Tullius de finib. lib. 4. *In prima igitur constitutione Zeno tuus à natura recessit: cùmque summum bonum posuisset in ingenij præstantia, quam virtutem vocamus, nec quicquam aliud bonum esse dixisset, nisi quod esset honestum: nec virtutem posse constare, si in ceteris rebus esset quicquam, quod aliud alio melius esset, aut peius: his propositis tenuit prorsus consequentia, &c.* sequitur mox. *Omneis, qui non sapientes sunt, equè miseros esse: sapienteis omneis summe beatos esse: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria: quæ magnifice primò dici videntur, considerata minus probantur: sensus enim cuiusque, & natura verũ, atque ipsa veritas clamat quodammodo non posse se adduci, vt inter eas res, quas Zeno exaquaret, nihil interesset.* Fuit autem Zeno Stoicæ disciplinæ auctor, Polemonis auditor.

ATQVE IPSA UTILITAS, IVSTI] sequitur hoc loco Horat. quorundam philosophorum

Arum opinionem, qui existimabant nullum ius esse, nullum iustum natura: sed hæc omnia ab utilitate esse nata, & profecta, id est, propterea leges esse latas, & iura descripta, quia sine iure, & legibus societas humana incolumis conseruari non posset: qua de re mox plura dicemus.

CUM PROREPSERVNT] cum sensim è terris in lucem exstiterunt, & processerunt.

MUTVM, ET TVRPE PECVS] id est, homines illi recentes, à pecudibus parum admodum differentes, nondum scilicet sermonis vsu, nec civili cultu reperto, nondum denique legibus vllis constitutis. sic Lucretius lib. 5. *Multaq; per calis solis voluentia lustra Volgiuago vitam tractabat more ferarum.* Mutum, id est, αλορον, rationis & orationis expers, non quòd reuera tales essent primi homines, sed quòd victu & cultu parum à mutis animantibus differrent, vt diximus.

GLAND. ATQVE CVB.] id est propter victum, & locum, vbi cubarent glans primorum & ferorum illorum hominum victus fuit: ex quo illud αλις δρυός: fatis quercus. Lucret. lib. 5. *Glandiferas inter curabant corpora quercus Plerunque &c.*

B **VNGVIBVS, ET PVGN.]** sic Lucret. lib. 5. *Arma antiqua manus, ungues, dentesq; fuerunt, Et lapides, & item siluarum fragmina, rami.*

QVAE POST FABR. VS.] Hæc fuit atas ferrea, vt poeta volunt. Aratus. Χαλκείη γενεή πατέρων ὀλοώτεροι ἄνδρες, οἱ πατέρι κακότερον ἐχαικύνοντο μάχαιραι. Εἰσοδὴν: πατέρι δὲ βουῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων: quos sic Latinos fecit M. Tullius. *Ferrea tum verò proles exorta repente est: Ausaq; funestum prima est fabricarier ensem, Et gustare manu victum, domitumque iuuenctum.*

DONEC VERBA, QVIBVS V. S.] Plato in Cratylo vult, nomina rebus consilio esse imposta: docetque, eum, qui primus nomina fabricatus sit, quem ὀνομαπῆρρον nominat, ὀνομαπῆρρον munere functum esse, nominaque cuique rei accommodata imposuisse: ex dialectici præscripto tamen: quemadmodum faber gubernaculum efficit præcipiente, & præeunte gubernatore. admonendus autem est lector minus exercitatus in libris Platonis, in eo dialogo corruptè legi νομοθέτης, cum legendum sit ὀνομαπῆρρον. simile erratum admissum à librariis primo libro ὄσπερ. ἀναλ. (sic enim vulgò nominant) indicauit mihi Muretus. Nam vbi νομοθετῆσαι legitur, legendum ὀνομαπῆρρον. hoc modo, Εἰ δὲ δεῖ ὀνομαπῆρρον, ἔστω τὸ ἔργον λέγειν, κατὰ ῥοεῖν.

C vbi omnes interpretes vitiosa scriptura decepti, lapsi sunt, præter veterem. Lucret. lib. 5. à Platone dissentiens, ex sententia Epicuri ait, naturam & utilitatem ab hominibus voces ad significandum aptas, sermonemque expressisse: neque vnū aliquem nomina rebus imposuisse: his versibus. *At varios lingua sonitus natura subegit Mutere, & utilitas expressit nomina rerum, Non alia longè ratione, atque ipsa videtur Protrahere ad gestum pueros infantia lingua, Cum facit, vt digito que sint presentia, monstrant. Sentit enim vim quisque suam, quo ad possit abuti, &c. sequuntur hæc deinceps, Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima, Desipere est.*

nam cur hic posset cuncta notare Vocibus, & varios sonitus emittere lingua: Tempore eodem alij facere id non quisse putentur?

DEHINC ABSISTERE BELLO, OPP.] M. Tull. lib. 1. de inuentione, & lib. 1. de Orat. ad Qu. frat. & in orat. pro Sextio, ait, primos illos homines, cum primò dispersi essent, & vagi, postea vi eloquentia, & prudentia paucorum, vnum in locum esse congregatos, atque à fera, agrestique vita, ad humanum cultum, ciuilemque societatem deductos: & constitutis iam ciuitatibus, vrbibusque conditis, leges ab eis, & iura, iudiciaque fuisse descripta. Horatius hanc vim ascribit poetis, & musicis: qui iidem erant sapientes, & eloquentes, in epist. de arte poet. *Siluestreis homines sacer, interpretq; deorum, Cadibus & victu faedo deterruit Orpheus.* qua de re ad illum epistolæ ad Pisones locum non nihil dicemus. & ad Od. 10. lib. 1. plura diximus. cum his Horatianis congruunt illa Isocratis in Nicocle. *Εὐγενόμενος δὲ ἡμῖν τὸ πῆρρον ἀλλήλους, καὶ δημοῦ πατρὸς ἡμῶν αὐτὸς πατὴρ ὡς ἀνθρώπων, ἔμῳ τὸ πῆρρον αὐτῶν ἐπὶ ἀπληθύνειν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ὠκίσταμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα.* id est, Eò autem quòd innata est in nobis fidei inter nos faciendæ, & voluntatum, cogitationumque nostrarum declarandarum facultas, non solum agresti, & ferino viuendi genere liberati sumus, verum etiam vna congressi, & conciliati & vrbes condidimus, & leges tulimus. quem locum retulit Muret. in lib. var. lect.

OPPIDA] M. Tull. lib. 1. de gloria, oppida ex eo appellata esse existimat, quòd opem darent: alij, quòd eò opes suas homines conferant. Varro lib. 4. de ling. Lat. vel ab ope, quòd muniuntur opis causa, vel quòd opere munibatur mœnia, quòtutius essent.

ET PONERE LEGES] ita nata sunt leges ex utilitate. nam cum antea primi illi homines more ferarum viuerent, & valentissimus, ac robustissimus quisque imbecillioem, & infirmioem opprimeret, atque hoc modo omnium ferè vita esset sollicita, infesta, & iniuriæ exposita, quòd nemo ita viribus suis confideret, vt vel ab insidiis, vel ab aperto finitimorum bello securus esse posset: tandem partim his incommodis confictati, partim sapientium oratione adducti, belli gerendi finem fecerunt, vrbeis condiderunt, leges & tulerunt, & sibi imponi passi sunt. Quæ testimonio Lucretij confirmantur, lib. 5. *Inde magistratum partim docuere creare: Iuræque constituere, vt vellent legibus vii. Nam genus humanum defessum vi colere auum, Ex inimicitiiis languebat. quo magis ipsum Sponte sua cecidit sub leges, arctaq; iura. Acrius ex ira quod enim se quisque parabat Vlisci, quam nunc concessum est legibus equis, Hanc ob rem est homines pertasum vi colere auum, &c. ponere leges autem Græco & more, & sermone dictum est, πῆρρον νόμους.*

NAM FVIT ANTE HEL.] id est, fuerunt enim ante Helenam alia mulieres, è quibus belli causæ nata sunt: fuerunt alij ante Paridem adulteri. *En. libro 13. complureis mulieres enumerat x belli principia, causasque præbuerint:*

A rint: & Herodotus lib. 1. prima inter Græcos & barbaros bella ob fæminas hinc & illinc raptas orta esse ostendit.

TERRIMA BELLI CAUSA:] sic habent plerique omnes libri veteres, & ita legendum, non, ut vulgati, *deterrima*.

QVOS VENEREM INCERTAM, &c.] sic Lucret. lib. 5. *Et Venus in silvis iungebat corpora amantum. Conciliabat enim vel mutua quamque cupido, Vel violenta viri vis, atque impensa libido, Vel pretium glandes, atque arbuta, vel pira lecta.*

VIRIBVS EDITIOR] viribus altior, id est, valentior, robustior.

IURA INVENTA METV INIVSTI] Concludit Horat. iura non natura, sed utilitate valere & constare. quæ sententia fuit etiam veterum quorundam philosophorum, ut ex Platone multis locis cognoscere licet. Atque in lib. quidem de leg. 10. scribit hanc esse sententiam quorundam hominum, qui haberi volunt sapientes, eorum omnium, quæ orta sunt, quæ oriuntur, quæque oriuntur sunt, alia naturâ, alia arte, alia fortunâ constare: verbi gratia, ignem, aquam, terram, animam,

B seu aëra natura, & fortuna vigere, & valere, non arte, cetera, quæ pictura, ars fabricandorum signorum, musica, & artes omnes efficiunt, arte valere: ita Deos non natura, sed arte, id est, quibusdam legibus, & institutis hominum constare. Iam honesta quidem alia lege, alia naturâ valere: iusta autem nulla esse naturâ: sed homines assidue inter se de iusto, & iniusto disidere, quotidieque ea immutare. quæ porro iusta esse statuerint, tum esse iusta, lege scilicet, & arte, non natura. Atque hæc loquuntur (inquit Plato) sapientes quidam apud adolescentis homines, dicuntque id esse iustissimum, quod quis vi obtinuerit: vnde in adolescentium animis impietas ingeneratur, proinde ac si non sint ij dij, quos lex animo, & cogitatione informare iubet. Idem in Gorgia eorum opinionem refellit, qui dicebant *τὸ δίκαιον εἶναι τὸν κρείττω τὸ ἢ τὸ πονερόν ἀρχειν καὶ πλεόν ἔχειν*. id est, ius esse, ut, qui præstantior est siue viribus, siue virtute, inferiori imperet, & plures obtineat. Cùm enim in eodialogo Socrates multis verbis docuisset præstare iniuriam accipere, quàm inferre: Callicles & Polus contrâ disputant, iniuriam inferre deterius esse, quàm accipere, natura: sed lege constitutum esse contrarium ab hominibus imbecillis, ne præstantioribus parère cogerentur, nève ab illis spoliarentur. Quinetiam eos (quos dixi) imbecillos rerum nomina immutasse, ac peruertisse: nam, quod iustum sit natura, id illos, ut iniustum haberetur, lege lata extorsisse: & contrâ, quod iniustum est natura, ut iustum. exempli causa, si quis præstantior ac potentior, deteriore atque imbecilliore spoliaret, id iniustum esse dixisse, & iniuriam appellasse, cùm sit iustum, & ius appellandum. Atque hæc quidem, & multo plura apud Platonem & ab illis contra iustitiam disputantur, & à Socrate refelluntur. Horatius autem hoc loco eos sequitur potissimum, qui ius ab utilitate natum esse volunt: quæ sententia quamvis videatur probabilis, est tamen & falsa, & perniciofa: sa-

nusque multo & verius eorum iudicium est, qui **D** stirpem iuris à natura repetunt, quam ducei secuti probant, iura aut omnia, aut multo plurima, natura valere: primùm propterea quòd homo solus ex omnibus animantibus rationis sit particeps natura: lex autem, quæ iusta ab iniustis distinguit, nihil aliud sit, quàm recta ratio: deinde quòd homines congregabiles sint natura: nulla autem societas sine iure & legibus diu incolumis manere possit: postremò quòd optimus quisque iustitiam colat, improbilissimus iniustitiam: vir bonus autem sit optimus & verissimus rerum humanarum existimator ac iudex, atque adeò regula, seu mensura: Itaque iustitiam, & iuris æquabilis descriptionem, vtilem illam quidem esse hominum generi, sed non idè ab utilitate esse natam. Hesiodus quidem scribit hoc interessè inter feras, & homines, quòd illæ soleant se mutuo vorare, quia non sit illa inter eas iuris, & iustitiæ communitas: hominibus autem non sit fas hac immanitate uti, propterea quòd Deus immortalis iura, legesque eis dederit, quibus imbuti ac temperati iustitiam inter se colerent. versus Hesiodi sunt hi, *Τὸν δὲ τῶν ἀνθρώπων νόμον δέταξε Κρονίων Ἰχθύσι μὲν, καὶ ἑρπύλαι, καὶ οἰωνοῖς πεπενηνοῖς ἔοθεν ἀλλήλους, ἐπι δὲ δίκην ὄσιν ἐπ' αὐτοῖς. Ἀνθρώποι δ' ἔδρακε δίκην, ἢ πολλὸν ἀρίστη τίναται.* Idem paullo antè dixerat Iustitiam virginem esse, & Iouis filiâ: quibus duobus perspicuè significat, eam & à Deo natam esse, & incorruptam atque iniolatam esse tuendam: quod ita non esset, si ab utilitate ortum haberet. Et M. Tull. lib. 1. de legibus, iuris ortum à natura repetendum esse pluribus verbis ostendit.

FASTOSQUE VELIS EVOLV. M.] & si velis annaleis explicare, seu replicare potius, & ita legere. Fasti, libri sunt, in quibus totius anni, rerumque quæ per totum annum gestæ sunt, sit descriptio.

NEC NATVRA POTEST I. S.] à dissimili probare conatur, nihil esse iustum, aut iniustum natura, sed hæc sola utilitate distingui: id est, utilitatis causa constitutum esse, ut alia sint iusta, alia iniusta: de bonis autem & malis longè aliter esse sentiendum: bona enim à malis, fugienda ab expectendis natura, non utilitate distingui.

NEC VINCET RATIO HOC] Postquam docuit, ius ab iniuria non natura, sed utilitate separari, redit ad institutum, ut refellat *πολυθρόλλητον* illud Stoicorum decretum, peccata esse paria. pendet autem hæc quæstio à superiore illa de iuris origine. Nam si iusta & iniusta natura valerent, fortasse omnia iusta essent æqualia, (quod enim per se, & natura est tale, neque utilitate ponderatur, id non potest altero magis esse tale) idemque de iniustis esset sentiendum: ex quo efficeretur ut peccata essent æqualia, cùm peccata omnia sint iniusta. Nunc autem cum ab utilitate ius & iniuria originem, principiumque duxerint (ut vult Horatius) sequitur ut, quemadmodum alia aliis sunt utiliora, & inutiliora: ita alia aliis sint & iustiora, & iniustiora: ergo ut etiam alia peccata aliis sint graviora, aliaque aliis leviora. sic loquitur autem satyra 3. lib. 2. *Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.*

A TANTVND. VT PECC. IDEM QVE] id est, tam grauius peccet. notauimus hoc loquendi genus, *idem peccat*, in epist. de arte poet.

QVI TENEROS CAULEIS ALIENI FR.] non dubium est, quin Draconis leges respexerit, quod vidit Simeo Bosius Lemouix: quæ vsque adeò acerbæ & crudeles fuerunt, vt omnibus fere peccatis mors esset in pœnam constituta. Atque ob eam causam Demades orator non atramento, sed sanguine scriptas esse dixit, vt refert Plutarchus in Solone: vbi, quod ad hunc locum planè pertinet, hoc quoque tradit, illius legibus eos, qui olera, aut poma furati sint, æquæ graui pœna affici, atque sacrilegos & paricidas. Verba Plutarchi sunt *ἡ ἀρχὴ τῶν δόξων κλέψαντας, ἢ ὁπώραν ὁμοίως κλέψαντας πῶς ἰεροσολοίς, καὶ αὐθροφόνους.*

NOCTVRNVS LEGERIT] id est, noctu, vt sup. annot. ad Od. 16. epod. *sacra legerit* autem, sacrilegium admiserit: rem sacram furatus sit, seu cõpilarit. Lucill. lib. 28. *Omnia viscatis manibus leget, omnia sumet.*

ASSIT REGVLA P.] id est, si peccata sunt inæqualia, vt re vera sunt, debent & pœnæ esse inæquales, id est peccatis æquales.

B NE SCVTICA] id est loro. vox Græca est, *σκῦτις* enim corium, & *σκυτός*, cerdonem, seu sutorem significat.

NAM, VT FERVLA CÆDAS, &c.] occurrit iis, quæ poterat Stoicus dicere, hoc modo: non vis Horati, eum, qui scutica, seu loro, id est, minore pœna dignus sit, flagello cædi, id est, grauiore pœna affici. cur non eadem opera vetas, ne, qui grauiorem pœnam meritus sit, ferula cædatur? quia non vereor (inquit Horat.) ne id facias, cum furta latrociniiis paria esse dicas, & mineres te vtraque peccata pari pœna castigaturum, si regiam potestatem adeptus sis. attendat autem lector Latini sermonis studiosus, non esse hoc ordine vocabula collocanda, *non vereor vt ferula cædas*. nam qui ita loquitur, *vereor vt cædas*, vult cædi, & videtur ita dicere: *vereor ne non cædas*. qui hoc modo autem, *vereor ne cædas*, non vult cædi: & contrà: si quis ita loquatur, *non vereor ne cædas*, hoc significat, *ego non dubito quin non sis cæsurus*, vel *confido te non cæsurum*: & si quis ita, *non vereor vt cædas*, hoc innuit, *non vereor ne non cædas: mihi dubium non est, quin sis cæsurus: confido te esse cæsurum*. non sunt igitur hæc verba ita disponenda, *non vereor, vt ferula cædas meritum maiora*, &c. alioqui Horatiū aliud, quàm sentiat, loquentem faceremus. nam hoc sentit Horatius, hocque à nobis vult audiri, atque intelligi, *non vereor ne cædas ferula*, id est, certò scio, te ferula non esse cæsurum eum, qui pœnas sit meritus grauiiores. quid igitur dicemus? Horatium minus Latinè esse locutum? minimè verò. confugiendum igitur est ad id, quod toties iam dixi, particulam *vt*, non esse cum verbo *vereor*, cõiungendam, sed totam illam, quæ antecedit, orationem, suo loco, & separatim esse legendam, hoc modo: *Nam vt ferula cædas eum, qui maiores pœnas sit meritus: non vereor*, subaudi, *ne id facias*, id est, scio te istuc non facturum. exempla autem è bonis scriptoribus sumta, quis sit huius verbi

C

& similitum vsus, nos docebunt. Terent. in And. **D**
haud vereor, si in te solo sit situm: sed, vim vt queas ferre. ibid. *id paues ne ducas tu illam: tu autem vt ducas, id est, ne non ducas.* M. Tull. ad Attic. libro 7. *tamen vereor vt his ipsis contentus sit, &c.* id est, *ne non contentus sit.* Idem lib. 2. *Videris vereri vt epistolas illas acceperim.* Idem epist. 1. ad Torquat. lib. 6. *cuius tanti mali, quamuis docti viri multa dicant, tamen vereor vt consolatio vlla possit vera reperiri. præter illam, quæ tanta est, quantum in cuiusque animo roboris est, atque nervorum, &c.* vel legendū *ne consolatio nulla.* nam vulgata scriptura mendosa est. Idem ad Terentiam. *Vereor vt Dolabella ipse satis vobis prodesse possit.* Idem orat. contra Rull. ad popul. *hoc quia vos fœdus non infferitis, veretur Hiempsal vt satis firmum sit, & ratum.* Idem lib. 1. de Orat. ad Qu. frat. *sed illa duo, Crasse, vereor vt tibi possim concedere.* idem orat. pro Quinctio, *tamenne vereris, vt possis hæc contra Horientium defendere?* Horat. sat. 1. lib. 2. *o puer, vt sis vitalis, m. 10.* Cæsar lib. 5. de bello Gallic. *Labienus verius, si ex hibernis fugæ similem profectiōem fecisset, vt hostiū impetum sustinere posset, præsertim quos recenti victoria efferris sciret, &c.* sic enim habent cod. calamo exarati. Veniamus ad exempla alterius locutionis, *vereor, ne*: cuius quidem sententia priori contraria est. Terent. in Eunuch. *Miseram me, vereor ne illud grauius Phadria tulerit, &c.* idem in Andr. *hei vereor, ne quid Andria apportet mali.* in Hecyra. *vereor, si clamorem eius hic crebro exaudiat, Ne parturire eam intelligat.* ibid. *simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diuini celare.* idem Phorm. *vereor ne istac fortitudo in neruum erumpat denique.* ibid. *hei vereor lenonem, ne quid suat.* M. Tull. in Lælio, *neque enim verendum est, ne quid excidat, aut ne quid in terrâ defluat.* ibid. *sin autem illa vereor, ne idem interitus sit animorū, & corporū,* &c. qui locus mendosè in vulgatis codicibus legitur, *vt idem interitus.* epist. ad C. Cælium C. F. vltima, lib. 3. *verebat ne id ita caderet, quod etiam nunc vereor, vt antiè quàm tu in prouinciam venisses, ego de prouincia decederem.* & pro M. Marcello, *vereor ne hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio.* vbi mendosè legitur vulgò *vereor vt hoc, quod dicam.* Virg. in Pælarum. *ipse Nearam Dum fouet, ac, ne me sibi præferat illa, veretur, Hic alienus, &c.*

E

F

ET MAGNIS PARVA, &c.] id est, & mineres te similem pœnam ad leuia peccata vindicanda adhibiturum, atque ad grauia. *simili falce recidere* posuit pro eo, quod est, simili pœna coercere. pœnis enim deterrentur ac reuocantur improbi à flagitiis ac maleficiis: atque ita maleficia pœnis reciduntur, falce autem simili magnis dixit more Græcorum, *ὁμοία πῶς μεζάλοις*. simili atque magna peccata reciduntur.

SI DIVES, QVI SAP.] Stoicos irridet hoc modo, *Quid opus est ista condicione si tibi regnū Perm. homines? nōne hoc vestrum est, sapientem esse diuitem, sutorem, formosum, atque etiā regem? quid igitur vetat, quominus potestate regia vtaris? & cur id, quod habes, optas, quasi delit? cum hoc loco congruit ille, episto. 1. lib. 1.*

A lib. 1. *Ad summam sapiens vno minor est Ioue, diues, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regū.* sed illic serio loquitur, hic iocō. M. Tull. lib. 3. de finibus in extremo, sub Catonis persona talem describit sapientem, his verbis, *rectius enim appellabitur rex, quam Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectius magister populi, quam Sylla, &c. rectius diues, quam Crassus, qui nisi equisset, numquam Euphratem nulla belli causa transire voluisset, &c. recte etiam pulcher, recte solus liber, recte solus inuictus.*

SUTOR TAMEN EST SAPIENS] sapiens est sutor bonus (inquit Stoicus) τῆ δυνάμει, ἢ τῆ εὐφροσύνῃ, id est, potestate, non vlu, neque functione muneris.

QV D?] id est, quò istuc pertinet? vt superiore satyra, *quò res hac pertinet?* alij interpretantur, quò modo? alij legunt *qui?*

VT, QVAMVIS TACET HERM.] de Hermogene sup. saty. 2. vt cator est Hermogenes (inquit) etiam si taceat. (habitu enim cantor est, dum tacet: εὐφροσύνη autem cantor est, dum canit) ita & sapiens, consul, diues, formosus est τῆ δυνάμει, καὶ τῆ εὐφροσύνῃ, id est, potestate & habitu.

B **VT ALFENV S]** more satyrico, id est vrbano & faceto, Alfenus quendam Cremonensem irridet, qui cum luttinam primū fecisset, deinde clausa sutrina Romæ iuri ciuili Seruio Sulpicio magistro operam nauasset, iuriconsultus clarissimus euasit, consulatum adeptus est, honorificentissimoque funere elatus est. De eo fit localiquot in pandectis iuris ciuilibus mentio.

EST OPIFEX SOLVS:] sic scriptum, & distinctum est in duob. cod. Vatic. Iann. Faer. Tornef. Rainutij Card. Nicotiano, Ruffard.

VELLUNT TIBI BARB.] significat, ita inepta, & stulta loqui Stoicos, vt etiam à pueris irrideantur: vel ita non esse regem, sapientem Stoicum, vt pueri ei barbam vellant: id est eum contumeliosè illudant: neque ille eos alia ratione, aut alia vi arcere possit, quam fuste, aut baculo: quod minime est regium. non celabo lectorem in aliquot codicib. antiq. scriptum esse *vellent.*

L ASCIUI] proterui, ad iocandum, ludendumque natura procliuēs ac parati. translata dicit sup. oda 36. lib. 1. Lasciuas ederas. At proprie dda 19. cod. lib. lasciuam licentiam.

C **QVOS TV NISI FVSTE COERC. VRG. T.]** id est, quos nisi fuste abigis, te vt insanū quendam, & mente captum vrgent, & sectantur: id est sectabuntur, atque vrgent. solent autem pueri mente captos. & fatuos circumfistere, ac sectari: quod & M. Tullius ostendit lib. 4. accus. de Theomasto quodam, his verbis, *Retinere incipit tabulam Theomastus quidam ridicule insanus, quem Siraacusani Theoractum vocant: qui illic eiusmodi est, vt eum pueri sectentur: vt omnes, cum loqui cœperit, irrideant: vel sic, quos tu nisi fuste coerces, & repellis, vrgeris, id est continuò vrgeris puerorū turba, te circumfistente, teque irridente, atque illudente, neque quicquam tuam potestatem regiā pertimescente.*

VRGERIS TURBA] cod. 1. Vatic. & Iann. habent, *Vrgueris*, vt sæpè alibi.

RVMPERIS] clamore: sic M. Tull. lib. 7. epist. *Dirupere me in iudicio Galli Caninij familiaris tui. vel iracundia, & dolore.*

DVM TV QVADRANTE LAV.] concludit neque sapientem, regem esse dicendū, quamdiu, vt vnus de multis, quadrante lauatur, & ab vno Crispino comite deducitur, cum reges & in domibus suis regis de suo lauent, & quam plurimos habere soleant stipatores: neque vera esse Stoicorum decreta, peccata esse equalia, sapientem nunquā ignoscere, nunquā misereri, &c. Erat autem quadrans, merces balneatoris. M. Tull. pro Calio, de Clodia. *nisi forte mulier potens quadrataria illa permutatione familiaris facta erat balneatori.*

STIPATOR] comes, satelles, δορυφόρος. nam Stoicum alloquitur, qui se regem esse prædicat. M. Tullius de Alexandro Pheræo, off. 2. *premittebatq; de stipatoribus suis qui perscrutarentur arcus muliebres &c.*

SI QVID PECCAVERO] aliquot libri manuscr. habent, *si quid peccabo*: vnde amicus quidam meus, vir doctus, legendum existimabat, *si quid peccaro*, propter vocem sequentem initiū capientem à duabus consonantibus. Sed nihil hoc me mouet, qui sciam hoc ab Horatio non admodum studiosè vitari. Sic enim sat. 2. hoc lib. *nisi oleni in fornice stantem.* & sat. 5. *insani ridentes premia scriba.* vt neque ab Homero, verbi gratia, *ιδιάδ. μ. δ' ἰός π' Ἰνδ' ἠνδρῶν, peccaro* tamē valde probò: & ita post ea in vno cod. antiquissimo scriptum reperi.

SATYRA 4.

EVpolis, atque Cratinus, Aristophanesque, poëtae,

Atque alij, quorum comœdia prisca virorum est:

Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur:

Quòd mæchus foret, aut sicarius, aut alioqui

Famosus: multa cum libertate notabant.

Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus:

Mutatis tantum pedibus, numerisque factus:

Emunctæ naris, durus cōponere versus.

Nam fuit hoc vitiosus: in hora sæpe ducentos,

Vt magnum, versus dictabat stans pede in vno:

Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles: